

УДК 342.951: 343.541

І. А. Горбач-Кудря
здобувач кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ВИДИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Актуальність теми. Спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї, так само, як і спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, представлені у новому Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон), протягом тривалого часу не мають термінологічного визначення. У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї», що втратив чинність, та чинному Законі їм відведено окремі розділи – Розділ III «Спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї» – Розділ V «Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству», – де визначено перелік, підстави, умови та принципи їх застосування [1; 2]. Така прогалина обумовлена дискусією, що точиться навколо тлумачення, не менш важливого терміну – «протидія домашньому насильству», що пов'язаний із зупиненням процесу трансформації адміністративного правопорушення у кримінальне.

Стан дослідження. Спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї у юридично-правовій літературі розглядалися в аспекті дослідження попередження насильства у сім'ї А.Б. Благою, О.В. Ковальновою, К.Б. Левченко, Ю.В. Лисюком, Г.О. Христовою, Х.П. Ярмакі та ін. Окремо увага спеціальним заходам щодо попередження домашнього насильства не приділялася.

Мета статті. Визначення місця спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству в системі протидії правопорушенням, з'ясування підстав, умов та принципів їх застосування.

Виклад основних положень. Відповідно до статті 24 Закону («Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству») до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи, направлення кривдника на проходження програми для кривдників [2].

У пп.16 статті 1 Закону («Визначення термінів») терміновий заборонний припис стосовно кривдника визначено спеціальним заходом протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України (далі – поліції) як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усуну-

нення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства [2]. Тут маємо, по-перше, колізію від законодавця щодо визначення групової належності термінового заборонного припису до «спеціальних заходів протидії домашньому насильству» чи до «спеціальних заходів щодо протидії домашнього насильства». По-друге, суб'єктом, в межах повноважень якого знаходиться застосування термінового заборонного припису до кривдника, є уповноважені підрозділи поліції, тобто за своїм змістом терміновий заборонний припис є поліцейським заходом. Виходячи з принципу правничої аналогії, поліцейські заходи «застосовуються» або «використовуються» уповноваженими підрозділами поліції, але не «вживаються» [3]. По-третє, терміновий заборонний припис є заходом протидії домашньому насильству, хоча у тлумаченні законодавець вказує на його функції і як заходу запобігання («недопущення повторного вчинення»).

У пп. 7 статті 1 Закону («Визначення термінів») обмежувальний припис стосовно кривдника зафіксовано як «встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи» [2]. Наведене тлумачення, на нашу думку, викликає певне непорозуміння. По-перше, тому що суперечить статті 24 Закону («Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству»), де зазначено, що обмежувальний припис належить до спеціальних заходів щодо протидії домашнього насильства, а не є заходом тимчасового обмеження прав чи покладання обов'язків. По-друге, питання безпеки постраждалої особи в такому аспекті набуває абстрактності, тому що будь-яке домашнє насильство за своєю природою вже несе небезпеку.

Взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи як спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству не має окремого визначення у статті 1 Закону («Визначення термінів»). Натомість у пп. 13 статті 1 Закону («Визначення термінів») наводиться термін профілактичний облік, що визначається як організаційно-практичні заходи щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за

дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства [2].

Направленню кривдника на проходження програми для кривдника у пп. 10 статті 1 Закону («Визначення термінів») відповідає програма для кривдника. Проте і цей термін не визначено як спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству. Із тлумачення, що це «комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків» [2], він швидше є заходом запобігання домашньому насильству. Так само, як і програма для постраждалої особи, яка визначена у пп. 11 статті 1 Закону («Визначення термінів») як «комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування» [2], але у тексті власне Закону не віднесена до жодної із груп заходів, а саме: ані до заходів запобігання домашньому насильству, ані заходів щодо протидії домашньому насильству (у т.ч. спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству).

Отже, спеціальним заходом щодо протидії домашнього насильства, що до них належать терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи, направлення кривдника на проходження програми для кривдників, у чинному Законі належить особливе місце. В адміністративно-правовому регулюванні вони віднесені до сфери протидії правопорушенням. У Законі України «Про попередження домашнього насильства», що втратив чинність, спеціальні заходи з попередження насильства у сім'ї виконують функцію протидії та запобігання одночасно.

Підставами винесення термінового заборонного припису кривднику, згідно ч.1 статті 25 Закону («Терміновий заборонний припис»), є наявність безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення [2]. У такому розумінні терміновий заборонний припис застосовується до особи за фактом вчинення фізичного домашнього насильства у ситуації, коли адміні-

стративний делікт трансформується у кримінальне правопорушення, інакше є реакцією на кримінальні види домашнього насильства.

Терміновий заборонний припис як спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству виноситься у встановленому законом порядку і може містити такі заходи: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [2].

Обов'язковою умовою, відповідно до ч.3 статті 25 Закону («Терміновий заборонний припис»), що впливає на вирішення питання про винесення термінового заборонного припису є безпека постраждалої особи. Це стосується і місця спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на житлове приміщення. У разі якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити, у встановленому законом порядку застосовуються поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника [2].

Якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою терміновий заборонний припис не може містити зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи і заборони на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи. Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України [2].

Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків строком до 10 діб [2]. Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні. Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів поліції за місцем вчинення домашнього насильства [2].

Якщо терміновий заборонний припис застосовується як реагування на факт домашнього насильства [2], то щодо обмежувального припису законодавець такі умови не передбачив. Підставою видачі обмежувального припису стосовно кривдника є рішення суду.

Заяву про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають право подати: 1) постраждала особа або її представник; 2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування; 3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування [2].

На відміну від термінового заборонного припису обмежувальний припис має більш широкий перелік заходів тимчасового обмеження та видається на строк від одного до шести місяців [2]. Окрім заборони перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою заборони контактувати з постраждалою особою, обмежувальний приписом може бути визначено і такі заходи: усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; заборону наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборону особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її [2]. Якщо винесення термінового заборонного припису спрямовано на те, щоб створити безпечні умови для постраждалої особи шляхом фізичної ізоляції, то видача обмежувального припису зорієнтована додатково на комунікативну ізоляцію. Зокрема, поміж заходів обмежувального припису виокремлюється вікова диференціація постраждалої особи – дитина / дорослий (наприклад, обмеження спілкування з постраждалою дитиною (пп. 3 статті 26 Закону («Обмежувальний припис»)) та заборона в будь-який спосіб спілкуватися з постраждалою особою (пп. 5 статті 26 Закону («Обмежувальний припис»)), особи комунікації – безпосередній / опосередкований – листування, телефонні переговори, інші засоби зв'язку (наприклад, заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб (пп. 6 статті 26 Закону («Обмежувальний припис»)). Водночас обмежувальним приписом, як і терміновим заборонним приписом, визначаються один чи декілька заходів тимчасово-

го обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків [2].

Обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого попереднім судовим рішенням, за заявою осіб постраждала особа або її представник; у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування; у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування, визначених, на підставі оцінки ризиків [2].

Обмежувальний припис, як і терміновий заборонний припис, не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису [2].

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством [2].

Частиною 1 ст. 27 Закону («Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи») передбачено, що з моменту виявлення факту вчинення домашнього насильства уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу. Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, який взяв його на профілактичний облік, автоматично після завершення встановленого строку, якщо інше не передбачено законодавством [2].

Виконання програм для кривдників, відповідно до статті 28 Закону («Виконання програм для кривдників»), здійснюється з метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства. Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством, а дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб [2].

Відвідування програми для кривдника відбувається за власною ініціативою особи на добровільній основі. Однак у разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів [2].

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму [2].

Висновки. Порівняно із спеціальними заходами попередження насильства в сім'ї чинні спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству Закону мають більш чітко окреслений характер. Хоча їх застосування зосереджене на максимальному забезпеченні безпеки життя та здоров'я постраждалої особи, реалії українського сьогодення вимагатимуть прийняття додаткових нормативно-правових документів для їх дієвості та повного функціонування.

Література

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Анотація

Горбач-Кудря І. А. Види спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Акцентовано увагу на відсутності термінологічного визначення спеціальних заходів з попередження насильства в сім'ї у чинному Законі України «Про попередження насильства в сім'ї». Сформульовано наукові позиції щодо законодавчого визначення термінового заборонного припису стосовно кривдника, обмежувального припису стосовно кривдника, взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи. Викладені підстави, умови та принципи їх застосування. З'ясовано, що спеціальним заходам щодо протидії домашнього насильства, що до них належать терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи, направлення кривдника на проходження програми для кривдників, у чинному Законі належить особливе місце. В адміністративно-правовому регулюванні вони віднесені до сфери протидії правопорушенням. У Законі України «Про попередження домашнього насильства», що втратив чинність, спеціальні заходи з попереджен-

ня насильства у сім'ї виконують функцію протидії та запобігання одночасно. Наголошено, що терміновий заборонний припис як спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству вноситься у встановленому законом порядку і може містити такі заходи: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. Порівняно із спеціальними заходами попередження насильства в сім'ї чинні спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству Закону мають більш чітко окреслений характер. Хоча їх застосування зосереджене на максимальному забезпеченні безпеки життя та здоров'я постраждалої особи, реалії українського сьогодення вимагатимуть прийняття додаткових нормативно-правових документів для їх дієвості та повного функціонування.

Ключові слова: заборонні приписи, уповноважені підрозділи, постраждала особа, превентивна діяльність, Національна поліція, суд.

Аннотація

Горбач-Кудря І. А. Види спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. – Стаття.

Стаття посвящена аналізу Закону України «О предотвращении и противодействии домашнему насилию». Акцентируется внимание на отсутствие терминологического определения специальных мероприятий по предупреждению насилия в семье в действующем Законе Украины «О предупреждении насилия в семье». Сформулированы научные позиции относительно законодательного определения срочного запретного предписания относительно обидчика, ограничительного предписания относительно обидчика, взятие обидчика на профилактический учет и проведения с ним профилактической работы. Изложены основания, условия и принципы их применения. Выяснено, что специальными мерами по противодействию домашнему насилию, что к ним относятся срочный запрещающее предписание относительно обидчика, ограничительное предписание относительно обидчика, взятие обидчика на профилактический учет и проведение с ним профилактической работы, направление обидчика на прохождение программы для обидчиков, в действующем Законе принадлежит особое место. В административно-правовом регулировании они отнесены к сфере противодействия правонарушениям. В Законе Украины «О предупреждении домашнего насилия» утратившим силу, специальные меры по предупреждению насилия в семье выполняют функцию противодействия и предотвращения одновременно. Отмечено, что срочное запрещающее предписание как специальное мероприятие по противодействию домашнему насилию выносится в установленном законом порядке и может содержать следующие мероприятия: 1) обязательство покинуть место жительства (проживания) пострадавшего лица; 2) запрет на вход и пребывание в месте жительства (нахождения) пострадавшего лица; 3) запрет в любой способ контактировать с пострадавшей лицом. По сравнению со специальными мерами предупреждения насилия в семье действующие специальные меры по противодействию домашнему насилию Закона имеют более четко очерченный характер. Хотя их применение сосредоточено на максимальном обеспечении безопасности жизни и здоровья пострадавшего лица, реалии

украинской действительности требуют принятия дополнительных нормативно-правовых документов для их действенности и полного функционирования.

Ключевые слова: запретительные предписания, уполномоченные подразделения, пострадавшее лицо, превентивная деятельность, Национальная полиция, суд.

Summary

Horbach-Kudria I. A. Types of special measures to combat domestic violence. – Article.

The article is devoted to the analysis of the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Domestic Violence". Emphasis is placed on the lack of terminological definition of special measures to prevent domestic violence in the current Law of Ukraine "On Prevention of Domestic Violence". Scientific positions on the legislative definition of the urgent prohibitive order in relation to the offender, the restrictive order in relation to the offender, taking the offender on preventive registration and carrying out preventive work with him are formulated. The bases, conditions and principles of their application are stated. It was found that special measures to combat domestic violence, including an urgent injunction against the offender, a restrictive injunction against the

offender, taking the offender for preventive registration and preventive work with him, sending the offender to undergo a program for offenders, in the current law belongs to a special place. In administrative and legal regulation, they are referred to the sphere of counteraction to offenses. In the repealed Domestic Violence Law of Ukraine, special measures to prevent domestic violence have the function of counteracting and preventing at the same time. It is emphasized that an urgent injunction as a special measure to combat domestic violence is issued in the manner prescribed by law and may include the following measures: 1) the obligation to leave the place of residence (stay) of the victim; 2) ban on entry and stay in the place of residence (stay) of the victim; 3) prohibition to contact the injured person in any way. Compared to special measures to prevent domestic violence, the current special measures to combat domestic violence are more clearly defined. Although their application is focused on maximizing the safety of life and health of the victim, the realities of Ukraine today will require the adoption of additional legal documents for their effectiveness and full functioning.

Key words: prohibitive instructions, authorized units, injured person, preventive activities, National Police, court.